HOTĂRÂREA CURȚII (Marea Cameră)

7 iulie 2009 *

Cuprins

I — Istoricul cauzei . . . . . I - 5742

II — Hotărârea Comisia/Grecia . . . . . I - 5745

III — Procedura precontencioasă . . . . . I - 5745

IV — Procedura în fața Curții . . . . . I - 5747

A — Valoarea ajutoarelor vizate de acțiune . . . . . I - 5747

B — Indicațiile scrise prezentate drept răspuns la întrebările adresate de Curte I - 5748

V — Cu privire la neîndeplinirea obligațiilor . . . . . I - 5752

A — Cu privire la obiectul acțiunii . . . . . I - 5752

B — Cu privire la executarea Hotărârii Comisia/Grecia . . . . . I - 5752

1. Argumentele părților . . . . . I - 5752

2. Aprecierea Curții . . . . . I - 5756

VI — Cu privire la sancțiunile pecuniare . . . . . I - 5758

A — Cu privire la cererea de aplicare a unor penalități cu titlu cominatoriu . . I - 5758

1. Argumentele părților . . . . . I - 5758

2. Aprecierea Curții . . . . . I - 5759

a) Observații preliminare . . . . . I - 5759

b) Cu privire la persistența neîndeplinirii obligațiilor . . . . . I - 5760

c) Cu privire la alegerea unui alt mijloc decât rambursarea în numerar I - 5761

* Limba de procedură: greaca.

d) Cu privire la sarcina probei . . . . . I - 5763

e) Cu privire la valoarea ajutorului reprezentat de injecția de capital . . . . . I - 5765

f) Cu privire la valoarea ajutorului privind taxa numită „spatosimo” . . . . . I - 5766

g) Cu privire la valoarea ajutorului în legătură cu chiriile pentru aeroport . . . . . I - 5768

h) Concluzie . . . . . I - 5770

B — Cu privire la cuantumul penalităților cu titlu cominatoriu . . . . . I - 5771

1. Observații preliminare . . . . . I - 5771

2. Cu privire la durata încălcării . . . . . I - 5772

3. Cu privire la gravitatea încălcării . . . . . I - 5773

4. Cu privire la capacitatea de plată a statului pârât . . . . . I - 5774

5. Concluzie . . . . . I - 5774

6. Cu privire la data de la care penalitățile cu titlu cominatoriu produc efecte și cu privire la periodicitatea acestora . . . . . I - 5774

C — Cu privire la aplicarea cumulativă a unei penalități cu titlu cominatoriu și a unei sume forfetare . . . . . I - 5775

1. Argumentele părților . . . . . I - 5775

2. Aprecierea Curții . . . . . I - 5778

a) Cu privire la cumularea celor două sancțiuni . . . . . I - 5778

b) Cu privire la pertinența impunerii unei sume forfetare . . . . . I - 5779

c) Cu privire la valoarea sumei forfetare . . . . . I - 5780

VII — Cu privire la cheltuielile de judecată . . . . . I - 5781

În cauza C-369/07,

având ca obiect o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor formulată în temeiul articolului 228 CE, introdusă la 3 august 2007,

Comisia Comunităților Europene, reprezentată de doamna E. Righini, precum și de domnii I. Hadjiyiannis și D. Triantafyllou, în calitate de agenți, cu domiciliul ales în Luxemburg,

reclamantă,

împotriva

Republicii Elene, reprezentată de doamna A. Samoni-Rantou și de domnul P. Mylonopoulos, în calitate de agenți, asistați de V. Christianos și de P. Anestis, dikigoroi,

pârâtă,

CURTEA (Marea Cameră),

compusă din domnul V. Skouris, președinte, domnii P. Jann, C. W. A. Timmermans, A. Rosas, K. Lenaerts și T. von Danwitz, președinți de cameră, domnii A. Tizzano și J. N. Cunha Rodrigues, doamna R. Silva de Lapuerta (raportor), domnii K. Schiemann și A. Arabadjiev, doamna C. Toader și domnul J.-J. Kasel, judecători,

avocat general: domnul P. Mengozzi,
grefier: doamna R. Șereș, administrator,

având în vedere procedura scrisă și în urma ședinței din 11 noiembrie 2008,

după ascultarea concluziilor avocatului general în ședința din 5 februarie 2009,

pronunță prezenta

Hotărâre

1 Prin cererea introductivă, Comisia Comunităților Europene solicită Curții:

— constatarea faptului că, prin neadoptarea măsurilor pe care le presupune executarea Hotărârii Comisia/Grecia, pronunțată de Curte la 12 mai 2005

(C-415/03, Rec., p. I-3875), privind neîndeplinirea de către Republica Elenă a obligațiilor care îi revin în temeiul articolului 3 din Decizia 2003/372/CE a Comisiei din 11 decembrie 2002 privind ajutorul de stat acordat de Grecia societății Olympic Airways (JO 2003, L 132, p. 1, denumită în continuare „decizia în litigiu"), Republica Elenă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul acestei decizii și al articolului 228 din Tratatul CE;

— obligarea Republicii Elene la plata către Comisie a unor penalități cu titlu cominatoriu de 53 611 euro pentru fiecare zi de întârziere în executarea Hotărârii Comisia/Grecia, citată anterior, privind decizia în litigiu, începând cu ziua în care va fi pronunțată hotărârea în prezenta cauză până în ziua în care va fi executată Hotărârea Comisia/Grecia;

— obligarea Republicii Elene la plata către Comisie a unei sume forfetare al cărei cuantum rezultă din înmulțirea unei sume zilnice de 10 512 euro cu numărul de zile în care se prelungește încălcarea, începând cu ziua pronunțării Hotărârii Comisia/Grecia, citată anterior, și până la data la care va fi pronunțată hotărârea în prezenta cauză în ceea ce privește decizia în litigiu;

— cu titlu subsidiar, în cazul în care Curtea constată că recuperarea a avut într-adevăr loc, obligarea Republicii Elene la plata către Comisie a unei sume forfetare al cărei cuantum rezultă din înmulțirea unei sume zilnice de 10 512 euro cu numărul de zile în care se prelungește încălcarea, începând cu data pronunțării Hotărârii Comisia/Grecia, citată anterior, și până la data la care se vor recupera de către Republica Elenă ajutoarele declarate ilegale prin decizia în litigiu, și

— obligarea Republicii Elene la plata cheltuielilor de judecată.

I — Istoricul cauzei

2 La 11 decembrie 2002, Comisia a adoptat decizia în litigiu, al cărui dispozitiv are următorul cuprins:

„*Articolul 1*

Ajutorul pentru restructurare acordat de Grecia către Olympic Airways sub forma:

(a) unor garanții pentru împrumuturi acordate companiei până la 7 octombrie 1994, în temeiul articolului 6 din Legea elenă nr. 96/75 din 26 iunie 1975;

(b) unor noi garanții pentru împrumuturi în valoare de 378 de milioane de dolari USD, aferente unor împrumuturi care urmau a fi contractate înainte de 31 martie 2001, în vederea achiziționării de noi aparate și a investițiilor necesare mutării societății Olympic Airways la noul aeroport Spata;

(c) unei reduceri a datoriei [societății Olympic Airways] în valoare de 427 de miliarde de drahme grecești;

(d) unei conversii a datoriei companiei în capital privind suma de 64 de miliarde de drahme grecești;

e) unei injecții de capital de 54 de miliarde de drahme grecești, redusă la 40,8 miliarde de drahme grecești, în trei tranșe, de 19, 14 și, respectiv, 7,8 miliarde de drahme grecești, în 1995, 1998 și 1999

este considerat incompatibil cu piața comună, în sensul articolului 87 alineatul (1) din tratat, având în vedere faptul că nu mai sunt respectate următoarele condiții de acordare aplicabile ajutorului inițial:

(a) punerea în aplicare efectivă a planului de restructurare în vederea atingerii viabilității companiei pe termen lung;

(b) respectarea celor 24 de angajamente specifice care însoțesc aprobarea ajutorului și

(c) urmărirea regulată a punerii în aplicare a ajutoarelor pentru restructurare.

Articolul 2

Ajutorul de stat acordat de Grecia sub formă de tolerare a permanentizării neplății cotizațiilor la asigurările sociale și a TVA-ului pe carburant și piese de schimb datorat de Olympic Aviation, a chiriilor datorate mai multor aeroporturi, a taxelor de aeroport datorate aeroportului Spata, precum și altor aeroporturi și a taxei numite «spatosimo» este incompatibil cu piața comună.

Articolul 3

(1) Grecia adoptă măsurile care se impun pentru recuperarea de la compania beneficiară a ajutorului menționat la articolul 1, în valoare de 14 miliarde de drahme grecești (41 de milioane de euro), care este incompatibil cu tratatul, precum și a ajutorului menționat la articolul 2, care i-a fost acordat în mod nelegal.

(2) Recuperarea ajutorului se efectuează fără întârziere, conform procedurilor prevăzute de legislația națională, cu condiția ca acestea să permită executarea imediată și eficientă a deciziei. Sumele care vor trebui recuperate vor cuprinde dobânzile datorate începând de la acordarea ajutorului până la data efectivă de rambursare a acestuia. Dobânzile vor fi calculate pe baza dobânzii de referință utilizate pentru calcularea echivalentului în subvenții net al ajutoarelor regionale.

Articolul 4

Grecia informează Comisia într-un termen de două luni, începând de la data notificării prezentei decizii, cu privire la măsurile adoptate în temeiul acesteia.

[…]”

II — Hotărârea Comisia/Grecia

3 La 24 septembrie 2003, Comisia, în conformitate cu articolul 88 alineatul (2) CE, a introdus o acțiune în constatarea neîndeplinirii obligațiilor împotriva Republicii Elene referitor la executarea deciziei în litigiu.

4 În Hotărârea Comisia/Grecia, citată anterior, Curtea s-a pronunțat în sensul că:

„Prin neadoptarea, în termenul prevăzut, a tuturor măsurilor necesare pentru rambursarea ajutoarelor considerate ilegale și incompatibile cu piața comună – cu excepția celor care privesc cotizațiile la organismul național de asigurări sociale –, în conformitate cu articolul 3 din decizia [în litigiu], Republica Elenă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 3 menționat."

III — Procedura precontencioasă

5 La 18 mai 2005, Comisia a adresat Republicii Elene o comunicare prin care solicita acesteia din urmă să o informeze cu privire la măsurile adoptate în scopul executării Hotărârii Comisia/Grecia, citată anterior.

6 În răspunsul din 2 iunie 2005, acest stat membru a indicat că măsurile de recuperare trebuiau aplicate în cazul Olympic Airways și că procedurile de recuperare urmau să fie încheiate în câteva luni datorită vânzării activelor și a participațiilor deținute de Olympic Airways. Republica Elenă a mai precizat că executarea ordinului de recuperare a ajutorului în valoare de 41 de milioane de euro, menționat la articolul 1 din decizia în litigiu, a fost suspendată de Tribunalul Administrativ din Atena în așteptarea

pronunțării hotărârii în cadrul unei acțiuni în anulare formulate de Olympic Airways împotriva acestei decizii la Tribunalul de Primă Instanță al Comunităților Europene.

7 Prin scrisoarea din 8 iulie 2005, Republica Elenă a reafirmat că serviciile guvernului se aflau în ultimul stadiu al elaborării procedurii de recuperare a ajutoarelor în cauză.

8 Prin scrisoarea de punere în întârziere din 18 octombrie 2005, Comisia a inițiat procedura prevăzută la articolul 228 CE pentru neexecutarea Hotărârii Comisia/Grecia, citată anterior.

9 În răspunsul din 19 decembrie 2005, Republica Elenă a informat Comisia că nu era de acord cu afirmația potrivit căreia măsurile adoptate pentru executarea acestei hotărâri nu au fost notificate. Aceasta a arătat că autoritățile naționale au procedat în mod corect și neîntârziat la recuperarea ajutoarelor vizate în decizia în litigiu.

10 La 4 aprilie 2006, Comisia a transmis Republicii Elene un aviz motivat, care a fost notificat acestui stat membru la 10 aprilie 2006. În acest aviz, Comisia solicita Republicii Elene să adopte măsurile necesare pentru executarea hotărârii în cauză într-un termen de două luni de la primirea acelui aviz motivat. În acesta, se mai preciza că, în cazul în care Comisia trebuia să sesizeze Curtea în temeiul articolului 228 CE, aceasta va indica valorile penalităților cu titlu cominatoriu și a sumei forfetare.

11 Republica Elenă a răspuns avizului motivat prin scrisoarea din 9 iunie 2006, reiterând informațiile furnizate în scrisorile precedente. De altfel, aceasta a arătat că fusese introdusă o cale de atac administrativă de către Olympic Airways și a pretins că existau dificultăți de finalizare a procedurilor naționale de recuperare a ajutoarelor în litigiu.

12 În aceste condiții, Comisia a decis să sesizeze Curtea.

13 Prin Hotărârea din 12 septembrie 2007, Olympiaki Aeroporia Ypiresies/Comisia (T-68/03, Rec., p. II-2911), Tribunalul a anulat articolele 2 și 3 din decizia în litigiu în măsura în care vizau tolerarea permanentizării neplății, pe de o parte, a taxelor de aeroport datorate de Olympic Airways aeroportului internațional din Atena și, pe de altă parte, a taxei pe valoarea adăugată datorate de întreprinderea Olympic Aviation pentru carburant și piese de schimb. Tribunalul a respins acțiunea pentru restul capetelor de cerere.

IV — Procedura în fața Curții

A — *Valoarea ajutoarelor vizate de acțiune*

14 Comisia, în cadrul memoriului în replică, a precizat că, având în vedere Hotărârea Tribunalului Olympiaki Aeroporia Ypiresies/Comisia, citată anterior, mai rămâneau de recuperat următoarele ajutoare, fără dobânzi:

— 41 de milioane de euro în temeiul articolului 1 din decizia în litigiu;

— 2,5 milioane de euro pentru chiriile datorate anumitor aeroporturi;

— 61 de milioane de euro pentru taxa numită „spatosimo” și

— 28,9 milioane de euro pentru compensarea datoriilor între Republica Elenă și Olympic Airways sau între anumite aeroporturi și această întreprindere în legătură cu taxele de aeroport.

15 În ceea ce privește cuantumul acestui din urmă ajutor, Comisia, în răspunsul din 26 noiembrie 2008 la o întrebare scrisă adresată de Curte la 14 noiembrie 2008, a confirmat că suma de 28,9 milioane de euro, menționată în considerentul (209) al deciziei în litigiu, nu trebuia să facă obiectul unei recuperări, această sumă neconstituind, în sine, un ajutor de stat.

B — *Indicațiile scrise prezentate drept răspuns la întrebările adresate de Curte*

16 La 20 octombrie 2008, Curtea, în temeiul articolului 54a din Regulamentul de procedură, a solicitat Republicii Elene să precizeze, printre altele, în ce mod și în ce temei juridic cuantumurile ajutoarele care trebuiau recuperate de la Olympic Airways în temeiul articolelor 1 și 2 din decizia în litigiu au fost compensate cu datorii ale statului către această societate.

17 La 31 octombrie 2008, Republica Elenă a răspuns că anumite datorii ale Olympic Airways, care includ restituirea capitalului vizat la articolul 1 din decizia în litigiu și a soldului taxei numite „spatosimo”, precum și o factură a direcției aviației civile, în valoare de 176 802 euro, au fost compensate cu despăgubirile alocate societății prin hotărâri arbitrale. Despăgubirile respective ar fi fost acordate acestei societăți de un tribunal arbitral instituit în temeiul unei clauze arbitrale prevăzute la articolul 27 din Decretul legislativ nr. 3560/1956 privind validarea contractului încheiat între Aristotel Onassis și stat.

18 Republica Elenă a indicat că prin prima hotărâre arbitrală 57/2006, din 6 decembrie 2006, privind prima acțiune introdusă la 20 martie 2006 (denumită în continuare

„hotărârea arbitrală din 6 decembrie 2006”), au fost alocate Olympic Airways următoarele despăgubiri:

— 37 051 392 de euro pentru expulzarea prematură de pe aeroportul Elliniko;

— 17 996 655 de euro pentru mutarea la noul aeroport;

— 75 615 756 de euro pentru prejudiciile suferite din cauza construirii instalațiilor la aeroportul internațional din Atena;

— 1 375 707 euro pentru prejudiciile suferite din cauza întârzierilor înregistrate la construirea instalațiilor aeroportului internațional din Atena, ceea ce a avut drept consecință faptul că Olympic Airways a fost obligată să utilizeze instalațiile aeroportului Elliniko și să asigure întreținerea acestora;

— 183 300 000 de euro pentru costurile suplimentare de funcționare a aeroportului internațional din Atena, de la 29 martie 2001 la 31 decembrie 2005, în raport cu cele de la aeroportul Elliniko;

— 88 026 000 de euro pentru costurile speciale de funcționare din cauza duratei de așteptare mai mari la aeroportul internațional din Atena, în raport cu fostul aeroport, de la 29 martie 2001 la 31 decembrie 2005;

— 3 753 472 de euro din cauza obligației de a acoperi taxele de utilizare a autostrăzii care este obligatorie pentru a avea acces la aeroportul Spata pe calea Attiki și

— 250 000 000 de euro pentru fondurile imobilizate.

19 Potrivit Republicii Elene, această primă hotărâre arbitrală ar fi apreciat că valoarea totală a prejudiciului suferit de Olympic Airways care trebuie reparat este de 657 118 982 de euro. În urma unor rectificări, valoarea despăgubirilor s-ar fi ridicat la 563 896 458 de euro, sumă care include dobânzile legale.

20 Republica Elenă a subliniat că, ulterior, au fost efectuate compensări ale sumelor alocate Olympic Airways față de datoriile acesteia din urmă către stat. Printre aceste compensații ar fi figurat rambursarea ajutorului menționat la articolul 1 din decizia în litigiu, precum și plata sumei restante din taxa numită „spatosimo" și din datoria de 176 802 euro privind factura direcției aviației civile menționată la articolul 2 din această decizie.

21 Republica Elenă a adăugat că, începând cu luna august 2007, anumite ordine de plată în beneficiul Olympic Airways au fost emise de stat în temeiul hotărârilor arbitrale pronunțate în favoarea acesteia din urmă. Aceste fonduri nu au putut fi plătite societății din cauza existenței datoriilor acesteia, care includ valoarea ajutoarelor menționate anterior. Compensarea datoriilor societății cu sumele care trebuiau să îi fie plătite ar fi constituit o obligație legală care revenea autorităților fiscale. Primul ordin de plată ar fi fost suficient pentru a achita integral datoriile restante ale societății în temeiul deciziei în litigiu (de o valoare totală de aproximativ 120 de milioane de euro, care include dobânzile).

22 Republica Elenă a arătat că primul ordin de plată, care privea despăgubirile alocate prin hotărârea arbitrală din 6 decembrie 2006, era documentul 2516/31.8.2007 pentru suma de 601 289 003 euro. Această sumă ar fi rezultat din adunarea dobânzilor legale și scăderea sumei totale de 612 839 581 de euro de rețineri din suma de 11 550 577 de euro.

23 Republica Elenă a observat că diferitele operații de compensare au avut loc prin intermediul avizelor contabile următoare:

— 2922 DOY/FAVE privind rambursarea (cu dobândă) a majorării capitalului (articolul 1 din decizia în litigiu), prin compensare cu o fracțiune echivalentă a ordinului de plată 2516/31.8.2007 privind o sumă de 601 289 003 euro;

— 2927-2933 și 2940 DOY/FAVE privind achitarea (cu dobândă) a sumelor pentru taxa numită „spatosimo” (articolul 2 din decizia în litigiu), prin compensare cu o fracțiune echivalentă a ordinului de plată 2516/31.8.2007, și

— 2926 DOY/FAVE privind achitarea chiriei datorate direcției aviației civile, în valoare de 176 802 euro (factura nr. 3307/98), prin compensare cu o fracțiune echivalentă a ordinului de plată 2516/31.8.2007.

V — Cu privire la neîndeplinirea obligațiilor

A — *Cu privire la obiectul acțiunii*

24 Trebuie constatat cu titlu introductiv că, având în vedere Hotărârea Tribunalului Olympiaki Aeroporia Ypiresies/Comisia, citată anterior, și informațiile date de Comisie referitor la valoarea ajutorului menționat în considerentul (209) al deciziei în litigiu, executarea articolului 1 din decizia în litigiu (aportul de capital), precum și executarea celor două obligații menționate la articolul 2 din această decizie, și anume rambursarea taxei numite „spatosimo” și a chiriilor datorate anumitor aeroporturi, rămân încă în litigiu între părți.

B — *Cu privire la executarea Hotărârii Comisia/Grecia*

1. Argumentele părților

25 Comisia arată că Republica Elenă nu a adoptat măsurile necesare pentru a se conforma Hotărârii Comisia/Grecia, citată anterior.

26 Comisia amintește că singurul mijloc de apărare de care dispune un stat membru care nu a recuperat ajutoarele ilegale este acela întemeiat pe o imposibilitate absolută de a executa decizia de recuperare a acestor ajutoare și că un stat membru care, cu ocazia executării unei astfel de decizii, se confruntă cu dificultăți neprevăzute și imprevizibile este obligat să supună aceste probleme aprecierii Comisiei.

27 Aceasta susține că Republica Elenă nu a invocat niciodată o imposibilitate absolută de a recupera ajutoarele în litigiu, ci numai dificultăți juridice și practice. Or, deși este adevărat că recuperarea trebuie efectuată în conformitate cu procedurile prevăzute de dreptul național, executarea imediată și efectivă a deciziei în cauză trebuie asigurată. Astfel, nu ar fi suficient să se inițieze procedura de recuperare, ci această procedură ar trebui finalizată prin rezultate concrete.

28 În memoriul în replică, Comisia afirmă că a fost informată cu privire la o operațiune de restituire a ajutoarelor în litigiu pentru prima dată prin memoriul în apărare al Republicii Elene, depus la Curte la 23 octombrie 2007. Acest stat membru nu ar fi susținut niciodată anterior că a recuperat acele ajutoare. Singurele acțiuni comunicate Comisiei ar fi fost cuantificările preliminare ale anumitor categorii de ajutoare și înregistrarea acestora drept datorii către stat.

29 Având în vedere că nu i-a fost furnizată nicio explicație în acest sens, Comisia declară că nu poate accepta nici calculele sumelor pretins plătite, nici dovezile prezentate de Republica Elenă cu privire la recuperarea ajutoarelor în litigiu.

30 Astfel, documentele prezentate pentru a dovedi atât recuperarea taxei numite „spatosimo", cât și a chiriilor pentru aeroport ar fi constat într-o declarație a direcției aviației civile din 2 octombrie 2007, potrivit căreia aceste datorii „au fost fie plătite, fie compensate, fie transmise autorităților fiscale competente pentru a fi constatate și recuperate, în conformitate cu Codul recuperării creanțelor publice".

31 Or, în opinia Comisiei, un astfel de document nu ar putea constitui o dovadă a rambursării valabile. În orice caz, pârâta nu ar fi prezentat elemente justificative concrete privind mișcările în cont de natură să confirme că sumele în cauză au fost într-adevăr plătite. Nici documentația care a fost anexată răspunsului Republicii Elene la

avizul motivat nu ar fi conținut indicații suficient de precise privind recuperarea efectivă a diferitelor ajutoare.

32 Comisia arată că autoritățile naționale i-au prezentat ulterior copii ale hotărârilor arbitrale, însă fără a prezenta documente sau explicații privind modul în care au fost stabilite sumele alocate Olympic Airways. Prin urmare, ne putem întreba în ce măsură despăgubirile acordate pot, într-adevăr, avea legătură cu obligațiile statului față de această societate cu privire la exploatarea fostului aeroport din Atena.

33 Comisia evocă de asemenea unele dubii privind legalitatea recuperării invocate. Astfel, documentele prezentate de pârâtă ar menționa fie o achitare a datoriei, fie o compensare a creanțelor/datoriilor. Independent de faptul că o eventuală compensare nu a avut loc decât în luna octombrie 2007, autoritățile naționale nu ar fi dovedit care era temeiul juridic utilizat pentru a stabili o datorie a statului față de Olympic Airways.

34 În opinia Comisiei, în cazul în care Curtea ar admite că recuperarea ajutoarelor a avut loc, Olympic Airways nu ar fi fost în măsură să ramburseze sumele în cauză fără injectarea unor noi subvenții.

35 Republica Elenă susține că ajutoarele au fost recuperate în totalitate în perioada august-septembrie 2007. Totalul despăgubirilor care au fost alocate Olympic Airways de tribunalul arbitral a fost compensat cu restanțele la plata datoriilor societății respective față de stat. Printre aceste datorii, care s-ar fi stins prin compensare, ar fi figurat sumele restante din rambursarea ajutoarelor vizate prin decizia în litigiu.

36 Republica Elenă adaugă că a informat Comisia încă din luna martie 2006 cu privire la faptul că Olympic Airways a formulat acțiuni în despăgubire împotriva statului în fața tribunalului arbitral. Republica Elenă mai susține și că, la 29 ianuarie 2008, a trimis Comisiei, pentru informare, copii ale hotărârilor pronunțate.

37 Republica Elenă afirmă că a informat Comisia cu privire la evoluția procedurilor aplicate pentru recuperarea sumelor în litigiu. În pofida complexității operațiunilor care trebuie realizate, Comisia nu ar fi propus nici cel mai mic ajutor pentru ca problemele în privința cărora statul pârât a solicitat cooperarea acesteia să fie rezolvate de comun acord, în special cele privind stabilirea cantitativă a sumelor care trebuie recuperate și modalitățile de restituire în timp.

38 În ceea ce privește suma de 41 de milioane de euro, menționată la articolul 1 din decizia în litigiu, Republica Elenă susține că aceasta a fost recuperată la 31 august 2007, inclusiv dobânzile.

39 În ceea ce privește taxa numită „spatosimo", Republica Elenă arată că o parte importantă din această taxă a fost plătită înainte de adoptarea deciziei în litigiu, și anume o sumă de 22 806 159 de euro. Dovezile privind această plată ar fi fost deja transmise Comisiei în cursul anului 2003. Partea restantă din această datorie, și anume o sumă de 38 192 997 de euro, ar fi fost constatată de autoritățile fiscale în conformitate cu Codul recuperării creanțelor publice. Această sumă, la care se adaugă dobânzi în valoare de 11 336 120 de euro, ar fi fost recuperată la 18 octombrie 2007. Astfel, suma totală privind această taxă s-ar fi ridicat la 49 529 117 euro.

40 Republica Elenă susține că, din ajutorul pentru chirii (2 472 719 euro), o sumă de 1 818 027 de euro a fost plătită de Olympic Airways în 2006, restul datoriei fiind rambursat în 2007.

41 Republica Elenă mai susține că măsurile de rambursare privind sumele menționate în decizia în litigiu nu constituie nicidecum noi ajutoare de stat și că aceste operațiuni, în orice ipoteză, nu ar putea face obiectul prezentului litigiu.

2. Aprecierea Curții

42 Pentru a stabili dacă Republica Elenă a adoptat măsurile necesare pentru a se conforma Hotărârii Comisia/Grecia, citată anterior, trebuie verificat dacă ajutoarele care fac în continuare obiectul litigiului au fost restituite de întreprinderea beneficiară.

43 În ceea ce privește termenul în care trebuia executată respectiva hotărâre, trebuie amintit că, potrivit unei jurisprudențe constante, data de referință pentru a aprecia existența unei neîndepliniri a obligațiilor în temeiul articolului 228 CE este data expirării termenului stabilit în avizul motivat emis în temeiul acestei dispoziții (a se vedea Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, C-304/02, Rec., p. I-6263, punctul 30, Hotărârea din 18 iulie 2006, Comisia/Italia, C-119/04, Rec., p. I-6885, punctul 27, și Hotărârea din 18 iulie 2007, Comisia/Germania, C-503/04, Rep., p. I-6153, punctul 19).

44 În speță, este cert că, la expirarea termenului prevăzut în avizul motivat, și anume la 10 iunie 2006, pârâta nu a executat Hotărârea Comisia/Grecia, citată anterior.

45 În ceea ce privește răspunsul la avizul motivat în care Republica Elenă a anunțat măsuri referitoare la recuperarea diferitelor ajutoare, arătând în același timp că exista o acțiune administrativă formulată de Olympic Airways și că existau dificultăți privind cuantificarea sumelor care trebuie restituite, precum și modalități complexe de rambursare, este suficient să se amintească faptul că, potrivit unei jurisprudențe constante, un stat membru nu poate invoca dispoziții, practici sau situații din ordinea sa

juridică internă pentru a justifica nerespectarea obligațiilor care rezultă din dreptul comunitar (a se vedea Hotărârea Comisia/Germania, citată anterior, punctul 38, și Hotărârea din 10 ianuarie 2008, Comisia/Portugalia, C-70/06, Rep., p. I-1, punctul 22).

46 De asemenea, nu poate fi primit argumentul Republicii Elene potrivit căruia procedura de recuperare ar fi fost împiedicată de lipsa colaborării Comisiei.

47 Astfel, diferitele ajutoare care trebuie recuperate reies cu o precizie suficientă, pe de o parte, din articolele 1-3 din decizia în litigiu, și, pe de altă parte, din considerentele (206)-(208) ale acestei decizii.

48 În plus, Curtea a statuat că nicio dispoziție de drept comunitar nu impune Comisiei să stabilească valoarea exactă a ajutorului care trebuie restituit atunci când dispune restituirea unui ajutor declarat incompatibil cu piața comună. Este suficient ca decizia Comisiei să cuprindă indicații care să permită destinatarului său să stabilească el însuși, fără dificultăți excesive, această valoare (a se vedea Hotărârea din 12 octombrie 2000, Spania/Comisia, C-480/98, Rec., p. I-8717, punctul 25, și Hotărârea din 18 octombrie 2007, Comisia/Franța, C-441/06, Rep., p. I-8887, punctul 29).

49 În aceste condiții, Comisia se putea limita să insiste asupra respectării obligației de a restitui ajutoarele în cauză și să lase în sarcina autorităților naționale competente calcularea sumei precise care trebuie recuperată, inclusiv a dobânzilor care trebuie plătite pentru sumele datorate (a se vedea Hotărârea Spania/Comisia, citată anterior, punctul 26, și Hotărârea din 14 februarie 2008, Comisia/Grecia, C-419/06, punctul 46).

50 Trebuie concluzionat în sensul că Republica Elenă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul articolului 228 alineatul (1) CE.

VI — Cu privire la sancțiunile pecuniare

51 Concluziile Comisiei privind aplicarea unor penalități cu titlu cominatoriu și a unei sume forfetare se inspiră din Comunicarea SEC(2005) 1658 a Comisiei din 13 decembrie 2005 (JO 2007, C 126, p. 15).

A — *Cu privire la cererea de aplicare a unor penalități cu titlu cominatoriu*

1. Argumentele părților

52 Comisia propune Curții să impună Republicii Elene plata unor penalități cu titlu cominatoriu de 53 611 euro pe zi de întârziere în executarea Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, începând cu data pronunțării hotărârii în prezenta cauză și până la data la care va înceta neîndeplinirea obligațiilor constatată.

53 Comisia consideră că astfel de penalități cu titlu cominatoriu sunt adaptate la gravitatea și la durata încălcării și ia în considerare necesitatea de a-i conferi un efect coercitiv și disuasiv. Pentru a stabili gravitatea încălcării, a fost aplicat un coeficient de 12, în funcție de importanța dispozițiilor comunitare care au făcut obiectul încălcării și a efectelor acestei încălcări asupra intereselor generale și particulare.

54 Comisia arată că durata încălcării până în momentul formulării acțiunii era de 17 luni. Totuși, aceasta nu ar lua în considerare decât durata actuală a încălcării până la pronunțarea hotărârii Curții, lăsând astfel acesteia din urmă posibilitatea de a lua în considerare o durată mai mare a încălcării.

55 În ceea ce privește cuantumul penalităților cu titlu cominatoriu care trebuie impuse, Comisia precizează că, dacă se înmulțește suma forfetară de bază uniformă stabilită la 600 de euro cu coeficientul 12 privind gravitatea încălcării, cu coeficientul 1,7 privind durata, și anume 0,1 pe lună, și cu coeficientul 4,38 (factor *n*), care ia în considerare capacitatea financiară a statului pârât, rezultă o sumă de 53 611 euro.

56 Republica Elenă consideră că, întrucât valoarea totală a ajutoarelor de stat care trebuiau restituite a fost recuperată într-un termen rezonabil, cererile privind impunerea unor penalități cu titlu cominatoriu și a unei sume forfetare sunt lipsite de obiect.

57 Aceasta arată că, în orice ipoteză, cuantumul penalităților cu titlu cominatoriu propus este neproporțional și trebuie redus într-o măsură corespunzătoare în cazul în care Curtea ar considera că Republica Elenă nu a executat pe deplin Hotărârea din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior.

2. Aprecierea Curții

a) Observații preliminare

58 Întrucât a constatat că Republica Elenă nu s-a conformat, în termenul stabilit în avizul motivat, Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, Curtea poate, în conformitate cu articolul 228 alineatul (2) al treilea paragraf CE, să impună acestui stat membru plata unor penalități cu titlu cominatoriu și/sau a unei sume forfetare.

59 În ceea ce privește impunerea unor penalități cu titlu cominatoriu, Curtea s-a pronunțat în sensul că această sancțiune nu se justifică, în principiu, decât în măsura în

care neîndeplinirea unor obligații ce rezultă dintr-o hotărâre anterioară continuă până la examinarea faptelor de către Curte (a se vedea în acest sens Hotărârea Comisia/Italia, citată anterior, punctele 33, 45 și 46, și Hotărârea Comisia/Germania, citată anterior, punctul 40).

60 Prin urmare, este important să se verifice dacă situația se prezintă astfel.

b) Cu privire la persistența neîndeplinirii obligațiilor

61 Pentru a stabili dacă neîndeplinirea obligațiilor care este reproșată pârâtei a durat până la examinarea faptelor din speță de către Curte, trebuie apreciate măsurile care, potrivit statului pârât, au fost adoptate ulterior termenului stabilit în avizul motivat.

62 Republica Elenă susține în această privință că recuperarea ajutoarelor în litigiu a avut loc prin compensarea datoriilor și a creanțelor reciproce ale Olympic Airways și ale statului.

63 Pentru a demonstra că ajutoarele au fost restituite printr-o astfel de operațiune, Republica Elenă a prezentat Curții o serie de atestări și de declarații, în special următoarele documente:

— anexa B.11 la memoriul în apărare al Republicii Elene (atestare emisă de Ministerul Economiei și Finanțelor la 18 octombrie 2007 privind achitarea datoriilor constatate pentru Olympic Airways);

— anexa 2 la memoriul în duplică al Republicii Elene (justificativ de situație privind datoriile către stat emis de Ministerul Economiei și Finanțelor la 29 ianuarie 2008);

— anexa E.1 la răspunsul la întrebările scrise ale Curții (nota din 31 octombrie 2008 privind achitarea datoriilor adresată de acest minister către Olympic Airways);

— anexa E.6, documentul nr. 16, la același răspuns (atestarea emisă de acest minister la 27 august 2007 cu privire la prelevarea reținerilor aferente unor ordine de plată) și

— zece avize contabile, datate 30 martie 2006 și 31 august 2007, menționate în respectivul răspuns și intitulate „credit cu efect de compensare”.

64 În aceste condiții, trebuie stabilit, în primul rând, dacă o compensare poate constitui un mijloc adecvat pentru a îndeplini o obligație de rambursare a unui ajutor de stat și, în cazul unui răspuns afirmativ, în al doilea rând, dacă în prezenta cauză o astfel de compensare a fost în mod efectiv realizată.

c) Cu privire la alegerea unui alt mijloc decât rambursarea în numerar

65 În ceea ce privește modul de executare a deciziei în litigiu și a Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, trebuie amintit că articolul 14 alineatul (3) din Regulamentul (CE) nr. 659/1999 al Consiliului din 22 martie 1999 de stabilire a

normelor de aplicare a articolului 93 din Tratatul CE (JO L 83, p. 1, Ediție specială, 08/vol. 1, p. 41) prevede că recuperarea unui ajutor de stat se efectuează fără întârziere și în conformitate cu procedurile legislației naționale a statului membru în cauză, cu condiția ca acestea să permită executarea imediată și efectivă a deciziei Comisiei.

66 Astfel, în Hotărârea din 12 decembrie 2002, Comisia/Germania (C-209/00, Rec., p. I-11695, punctul 32), Curtea a precizat că, în lipsa unor dispoziții comunitare privind procedura de recuperare a ajutoarelor plătite în mod necuvenit, recuperarea unor astfel de ajutoare financiare trebuie efectuată, în principiu, potrivit modalităților prevăzute în dreptul național.

67 În consecință, un stat membru care, în temeiul unei decizii a Comisiei, se vede obligat să recupereze ajutoare ilegale este liber să aleagă mijloacele prin care va executa această obligație, cu condiția ca măsurile alese să nu afecteze aplicarea și eficacitatea dreptului comunitar (a se vedea Hotărârea din 12 decembrie 2002, Comisia/Germania, citată anterior, punctul 34).

68 Rezultă de aici că, în principiu, o operațiune de compensare, în măsura în care este prevăzută de ordinea juridică națională ca mecanism de stingere a unei obligații, poate constitui un mijloc adecvat care să permită recuperarea unui ajutor de stat.

69 În această privință, Republica Elenă a subliniat că un astfel de mecanism juridic face parte din dispozițiile Codului civil elen.

70 În ceea ce privește temeiul material al pretinsei compensări, pârâta, răspunzând întrebărilor adresate de Curte, a prezentat acesteia o copie a hotărârii arbitrale din 6 decembrie 2006 potrivit căreia statul a fost obligat să plătească anumite despăgubiri Olympic Airways.

71 Reiese din această hotărâre că tribunalul arbitral s-a pronunțat, printre altele, în sensul că Olympic Airways a suferit prejudicii financiare din cauza expulzării premature de la aeroportul Elliniko, a mutării obligatorii la noul aeroport Spata, a construirii unor instalații în acest aeroport, a costurilor suplimentare și speciale de funcționare a acelui aeroport, precum și din cauza imobilizării unor fonduri.

72 Sub rezerva aplicării dispozițiilor comunitare în materie de ajutoare de stat, trebuie, așadar, constatat, pentru necesitățile acestei proceduri, că Republica Elenă a dovedit existența unei creanțe exigibile în beneficiul Olympic Airways care se ridică la 601 289 003 euro, această sumă fiind cu mult mai mare decât valoarea totală a ajutoarelor de stat în cauză.

73 În aceste condiții și având în vedere obligația de rambursare stabilită prin decizia în litigiu și prin Hotărârea din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, trebuie examinat dacă pretinsa compensare a fost realizată astfel încât să execute obligația menționată anterior.

d) Cu privire la sarcina probei

74 Trebuie amintit cu titlu introductiv că, potrivit jurisprudenței, Comisia are sarcina de a furniza Curții, în cadrul unei proceduri întemeiate pe articolul 228 CE, elementele necesare pentru a determina stadiul executării unei hotărâri prin care s-a constatat neîndeplinirea obligațiilor de către un stat membru (a se vedea Hotărârea din 4 iulie 2000, Comisia/Grecia, C-387/97, Rec., p. I-5047, punctul 73).

75 Întrucât Comisia, în cadrul procedurii menționate anterior, a furnizat suficiente elemente din care reiese persistența neîndeplinirii obligațiilor imputată, revine statului membru sarcina de a contesta în mod temeinic și detaliat această afirmație și de a prezenta dovada încetării încălcării (a se vedea în acest sens Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 56).

76 În ceea ce privește afirmațiile Comisiei în prezenta cauză, trebuie arătat că aceasta, nu numai în cursul procedurii scrise, ci și în cadrul ședinței, a respins mecanismul de compensare ales. Aceasta a reiterat în special că măsurile comunicate de pârâtă erau insuficiente pentru a demonstra executarea deciziei în litigiu și a Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior.

77 În cadrul ședinței, Comisia, în urma unei întrebări adresate de Curte, a precizat printre altele că, și în cazul în care s-ar presupune că o compensare, ca mecanism juridic, poate, în principiu, să fie acceptată, modul în care pretinsa compensare a fost realizată în prezenta cauză trebuie respins.

78 Chiar dacă despăgubirile au fost acordate în mod întemeiat de tribunalul arbitral societății Olympic Airways, aceasta ar trebui să dispună de note de compensare care să demonstreze că această operațiune a fost într-adevăr realizată. În această privință, o declarație potrivit căreia ajutoarele în cauză au fost compensate ar fi insuficientă.

79 În ceea ce privește calitatea de dovadă privind executarea unei decizii prin care se impune recuperarea unor ajutoare acordate în mod nelegal, trebuie amintit că Curtea s-a pronunțat în sensul că, atunci când un stat membru prevede recuperarea acestor ajutoare printr-un alt mijloc decât plata în numerar, îi revine obligația de a furniza Comisiei toate informațiile care îi permit acesteia să verifice dacă mijlocul ales constituie o executare adecvată a acestei decizii (a se vedea Hotărârea din 12 decembrie 2002, Comisia/Germania, citată anterior, punctul 40).

80 Curtea a mai precizat la punctul 43 din această hotărâre că, deși statul membru poate recupera ajutoarele ilegale prin alte mijloace decât prin plata în numerar, acesta trebuie să se asigure că măsurile alese sunt suficient de transparente pentru a permite Comisiei să verifice dacă acestea sunt apte să elimine denaturarea concurenței cauzată de ajutoarele menționate cu deplina respectare a dreptului comunitar.

81 La punctele 57 și 58 din acea hotărâre, Curtea a mai adăugat că astfel de măsuri trebuie să aibă un efect identic celei care constă într-o rambursare prin intermediul unui transfer de fonduri și că orice măsură adoptată pentru a îndeplini obligația de recuperare a unui ajutor plătit în mod nelegal trebuie să poată restabili condițiile de concurență care au fost denaturate prin acordarea ajutorului ilegal, astfel încât să poată fi identificate ca atare de Comisie și de celelalte persoane interesate.

82 Având în vedere aceste considerații, Curtea trebuie să verifice dacă, prin documentele prezentate, Republica Elenă a dovedit că a executat decizia în litigiu și Hotărârea din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, în ceea ce privește cele trei categorii de ajutoare care mai fac obiectul prezentei acțiuni.

e) Cu privire la valoarea ajutorului reprezentat de injecția de capital

83 În conformitate cu articolul 3 alineatul (1) din decizia în litigiu coroborat cu articolul 1 din această decizie, Republica Elenă trebuia să recupereze de la Olympic Airways suma de 41 de milioane de euro cu privire la acel aport.

84 Întrucât Republica Elenă a susținut că această sumă a fost rambursată printr-o operațiune de compensare, trebuie verificat dacă se poate considera că documentele prezentate dovedesc executarea acestei obligații, în conformitate cu principiile menționate la punctele 79-81 din prezenta hotărâre.

85 În această privință, pârâta a prezentat, printre altele, o notă din 31 octombrie 2008, adresată Olympic Airways de Ministerul Economiei și Finanțelor.

86 Reiese din cuprinsul acestei note că „datoria de 41 085 840 de euro care a fost constatată în conformitate cu Codul recuperării creanțelor publice și care rezultă din obligația de a restitui majorarea de capital, plătită societății la 9 octombrie 1998, a fost achitată integral (capitalul plus dobânda) la 31 august 2007 cu efectul de compensare nr. 2922, ce a realizat o compensare cu o sumă care, altfel, ar fi trebuit plătită de administrația fiscală societății Olympic Airways în temeiul unei datorii a statului care apare în ordinul de plată nr. 2516/31 august 2007", acesta din urmă fiind emis de Republica Elenă în beneficiul Olympic Airways, pentru o sumă de 601 289 003 euro în temeiul hotărârii arbitrale din 6 decembrie 2006.

87 În plus, în ceea ce privește creanța deținută de Olympic Airways față de aceasta și care rezultă din hotărârea arbitrală, Republica Elenă a confirmat că autoritățile naționale aveau obligația legală de a efectua o compensare a datoriilor acestei societăți cu suma care trebuia să îi fie plătită.

88 Curtea consideră că, prin acest document, pârâta a dovedit restituirea ajutorului reprezentat de injecția de capital.

f) Cu privire la valoarea ajutorului privind taxa numită „spatosimo"

89 În conformitate cu articolul 3 alineatul (1) din decizia în litigiu, Republica Elenă trebuia să recupereze de la Olympic Airways, printre altele, ajutorul reprezentat de tolerarea permanentizării neplății de această societate a taxei pentru modernizarea și dezvoltarea aeroporturilor, numită „spatosimo", în valoare totală de 60 999 156 de euro [considerentul (208) al acestei decizii].

90 Întrucât pârâta a pretins că o parte din această sumă, și anume 22 806 158 de euro, a fost restituită înainte de adoptarea deciziei în litigiu, trebuie observat că, și în cazul în care această restituire a avut loc înainte de pronunțarea Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/

Grecia, citată anterior, în orice caz, Republica Elenă nu a prezentat elemente care să poată susține această afirmație.

91 Astfel, în ceea ce privește scrisoarea direcției aviației civile din 2 octombrie 2007, care figurează în anexa B.15 la memoriul în apărare al Republicii Elene, în care sunt evocate plăți efectuate de Olympic Airways în valoare totală de 22 806 158 de euro cu titlu de plată a taxei numite „spatosimo", trebuie observat că această scrisoare menționează că Olympic Airways a plătit la 24 septembrie 1999 o sumă de 3 445 793 de euro și la 29 iunie 2001 o sumă de 19 360 365 de euro.

92 Or, independent de faptul că plățile astfel pretinse se situează cu mult înainte de introducerea acțiunii în cauza în care s-a pronunțat Hotărârea din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, cu privire la care Curtea a constatat neexecutarea deciziei în litigiu, trebuie observat că scrisoarea din 2 octombrie 2007, menționată anterior, se limitează să afirme că Olympic Airways a plătit într-adevăr acele sume, astfel încât această scrisoare nu poate constitui o dovadă a restituirii ajutorului.

93 În sfârșit, în ceea ce privește justificativele de plată ale sumelor evocate în scrisoarea Ministerului Transporturilor și Comunicațiilor din 26 iunie 2003, adresată Comisiei și care figurează în anexa B.19 la memoriul în apărare, nici acestea nu pot constitui o dovadă suficientă. În ceea ce privește borderourile de plată emise de Olympic Airways, anexate la această scrisoare, trebuie constatat că, astfel cum a arătat Comisia, pe niciunul dintre aceste documente nu figurează, în căsuța corespunzătoare, ștampila băncii care ar fi primit plata. În plus, documentele prezentate sunt din luna iunie 2001 și niciunul nu este din data de 24 septembrie 1999, dată la care, potrivit scrisorii din 2 octombrie 2007, menționată anterior, a fost plătită o parte din suma totală de 22 806 158 de euro.

94 Trebuie conchis că statul pârât nu a adus elemente de probă a rambursării sumei de 22 806 158 de euro privind ajutorul pentru taxa numită „spatosimo".

95 În ceea ce privește suma restantă din acea taxă (38 192 997 de euro), Republica Elenă a prezentat Curții, printre altele, nota Ministerului Economiei și Finanțelor din 31 octombrie 2008, menționată anterior, adresată Olympic Airways.

96 Reiese din cuprinsul acestei note că datoriile pentru „spatosimo" ale Olympic Airways pentru perioada menționată în decizia în litigiu „au fost achitate în totalitate la 31 august 2007 cu efectele de compensare nr. 2927, nr. 2928, nr. 2929, nr. 2930, nr. 2931, nr. 2932, nr. 2933 și nr. 2940, care au realizat o compensare cu o sumă care, altfel, ar trebuit plătită de administrația fiscală societății Olympic Airways în temeiul unei datorii a statului față de aceasta, care apare în ordinul de plată nr. 2516/31/august 2007".

97 Curtea consideră că, prin acest document, pârâta a dovedit restituirea sumei restante din taxa numită „spatosimo".

98 Reiese din cele de mai sus că Republica Elenă nu a adus dovezi suficient de temeinice pentru a demonstra că suma de 22 806 158 de euro privind taxa numită „spatosimo" a fost rambursată de Olympic Airways.

g) Cu privire la valoarea ajutorului în legătură cu chiriile pentru aeroport

99 În conformitate cu articolul 3 alineatul (1) din decizia în litigiu, Republica Elenă trebuia să recupereze de la Olympic Airways ajutorul reprezentat de neplata unor chirii aeroportuare în valoare de 2,46 milioane de euro [considerentul (206) al acestei decizii].

100 În ceea ce privește modalitățile de recuperare a acestui ajutor, Republica Elenă, în memoriul în apărare, pe de o parte, a declarat că a recuperat o sumă de 1 818 027 de euro și, pe de altă parte, a făcut trimitere, printre altele, la informațiile furnizate în răspunsul la avizul motivat, potrivit cărora patru facturi în valoare totală de 1 087 141 de euro, emise de direcția aviației civile, au făcut obiectul unor rectificări și compensări.

101 În această privință, trebuie observat, astfel cum a constatat avocatul general la punctele 54-56 din concluzii, că documentația prezentată de Republica Elenă, și anume facturile emise de direcția aviației civile, documentele rectificative și noile facturi înlocuitoare, precum și declarațiile privind unele compensări ale datoriilor și ale creanțelor reciproce ale Olympic Airways și ale direcției aviației civile, nu arată cu precizia necesară modalitățile de rambursare a chiriilor datorate pentru aeroport, tabelele prezentate în acest sens conținând, de altfel, anumite incoerențe privind valoarea diferitelor facturi și perioadele vizate.

102 Prin urmare, nu se poate considera că această documentație poate dovedi pretinsa recuperare.

103 Mai trebuie examinată executarea deciziei în litigiu în ceea ce privește plata altor două facturi ale direcției aviației civile.

104 În primul rând, în ceea ce privește suma de 176 082 de euro, corespunzând facturii nr. 3307/98 a direcției aviației civile, reiese din cuprinsul notei Ministerului Economiei și Finanțelor din 31 octombrie 2008, menționată anterior, adresată Olympic Airways, că această sumă „a fost achitată în totalitate la 31 august 2007 cu efectul de compensare nr. 2926 (în valoare totală de 352 808 euro reprezentând suma principală și dobânzile), care a realizat compensarea cu o sumă care, altfel, ar fi trebuit plătită de administrația fiscală societății Olympic Airways în temeiul unei datorii a statului către aceasta, care apare în ordinul de plată nr. 2516/31/august 2007”.

105 Curtea consideră că, prin acest document, pârâta a dovedit restituirea ajutorului menționat anterior referitor la o parte din chiriile pentru aeroport.

106 În al doilea rând, în ceea ce privește rambursarea sumei de 478 606 euro, corespunzând facturii nr. 4175/99 a direcției aviației civile, trebuie observat, astfel cum a arătat avocatul general la punctul 58 din concluzii, că documentele prezentate de pârâtă în memoriul în apărare, și anume Decretul ministerial din 2 octombrie 2007 privind compensarea, o scrisoare a direcției aviației civile din 17 octombrie 2007 adresate Olympic Airways, conținând în anexă o situație detaliată privind sumele care fac obiectul compensării, precum și o scrisoare din 19 octombrie 2007 adresată de direcția menționată societății Olympic Airways, care confirmă compensarea în temeiul decretului respectiv în ceea ce privește factura nr. 4175/99 majorată cu dobânzile aferente, constituie dovezi suficiente ale rambursării acelei sume în legătură cu chiriile pentru aeroport.

107 În consecință, decizia în litigiu a fost executată în ceea ce privește plata celor două facturi ale direcției aviației civile, menționate anterior, în valoare totală de 654 688 de euro.

108 Reiese din elementele de mai sus că Republica Elenă nu a prezentat dovezi suficient de temeinice pentru a demonstra că suma totală a ajutorului în legătură cu chiriile pentru aeroport a fost rambursată de Olympic Airways.

h) Concluzie

109 Din ansamblul considerațiilor care precedă rezultă că Republica Elenă nu a demonstrat corespunzător cerințelor legale că o parte a taxei numite „spatosimo” (a se vedea punctul 94 de mai sus) și o parte din chiriile pentru aeroport au fost restituite de Olympic Airways (a se vedea punctul 102 de mai sus).

110 În aceste condiții, Curtea consideră că obligarea Republicii Elene la plata unor penalități cu titlu cominatoriu constituie un mijloc financiar adecvat pentru a o incita pe aceasta din urmă să adopte măsurile necesare în vederea încetării încălcării constatate și a asigurării executării integrale a deciziei în litigiu, precum și a Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior.

B — *Cu privire la cuantumul penalităților cu titlu cominatoriu*

1. Observații preliminare

111 Trebuie amintit că, în fiecare cauză, revine Curții sarcina să aprecieze sancțiunile pecuniare care trebuie stabilite ținând seama de împrejurările speței (a se vedea Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 86, și Hotărârea din 14 martie 2006, Comisia/Franța, C-177/04, Rec., p. I-2461, punctul 58).

112 Astfel, propunerile Comisiei nu pot fi obligatorii pentru Curte și nu constituie decât o bază de referință utilă. De asemenea, linii directoare precum cele cuprinse în comunicările Comisiei nu sunt obligatorii pentru Curte, ci contribuie la garantarea transparenței, a caracterului previzibil și a securității juridice în privința acțiunii întreprinse de către această instituție (a se vedea Hotărârea Comisia/Portugalia, citată anterior, punctul 34).

113 În ceea ce privește impunerea unor penalități cu titlu cominatoriu, Curtea s-a pronunțat în sensul că această sancțiune trebuie aplicată în funcție de gradul de persuasiune necesar pentru ca statul membru care nu a executat o hotărâre de constatare a neîndeplinirii obligațiilor să își modifice comportamentul și să înceteze încălcarea constatată (a se vedea Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 91).

114 Revine Curții, în exercitarea puterii sale de apreciere în materie, sarcina de a stabili penalitățile cu titlu cominatoriu astfel încât să fie, pe de o parte, adaptate împrejurărilor și, pe de altă parte, proporționale cu neîndeplinirea obligațiilor constatată, precum și cu capacitatea de plată a statului membru în cauză (a se vedea Hotărârea din 25 noiembrie 2003, Comisia/Spania, C-278/01, Rec., p. I-14141, punctul 41, Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 103, și Hotărârea din 14 martie 2006, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 61).

115 Astfel, în cadrul aprecierii Curții, criteriile de bază care trebuie luate în considerare pentru a asigura natura coercitivă a penalităților cu titlu cominatoriu în vederea aplicării uniforme și efective a dreptului comunitar sunt, în principiu, durata încălcării, gradul său de gravitate și capacitatea de plată a statului membru în cauză. Pentru aplicarea acestor criterii, Curtea trebuie să țină seama în special de consecințele neexecutării asupra intereselor private și publice, precum și de urgența de a determina statul membru respectiv să se conformeze obligațiilor sale (a se vedea Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 104, Hotărârea din 14 martie 2006, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 62, și Hotărârea Comisia/Portugalia, citată anterior, punctul 39).

2. Cu privire la durata încălcării

116 Este de competența Curții să stabilească durata încălcării. Această durată trebuie evaluată ținând seama de momentul în care Curtea apreciază faptele, și nu de cel în care aceasta din urmă este sesizată de Comisie (a se vedea Hotărârea din 14 martie 2006, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 71, și Hotărârea Comisia/Portugalia, citată anterior, punctul 45).

117 În aceste condiții, întrucât Republica Elenă nu a putut dovedi că și-a îndeplinit într-adevăr obligația de a executa pe deplin Hotărârea din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, trebuie considerat că neîndeplinirea obligațiilor durează de patru ani, ceea ce constituie un interval de timp considerabil.

3. Cu privire la gravitatea încălcării

118 Cu privire la acest aspect, trebuie subliniat, astfel cum avocatul general a arătat la punctul 72 din concluzii, caracterul fundamental al dispozițiilor Tratatului CE în materie de ajutoare de stat.

119 Astfel, dispozițiile care fac obiectul deciziei în litigiu și al Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, constituie expresia unei misiuni esențiale conferite Comunității Europene în temeiul articolului 2 CE, și anume crearea unei piețe comune și promovarea unui înalt grad de competitivitate și de convergență a performanțelor economice. Această misiune este menționată și la articolul 3 alineatul (1) litera (g) CE, potrivit căruia acțiunea Comunității presupune un sistem care împiedică denaturarea concurenței pe piața internă.

120 Importanța dispozițiilor comunitare încălcate în prezenta cauză se reflectă în special în faptul că, prin rambursarea unui ajutor de stat plătit în mod nelegal, se elimină denaturarea concurenței cauzată de avantajul concurențial generat de ajutorul ilegal și că, prin această restituire, beneficiarul pierde avantajul de care beneficiase pe piață față de concurenții săi (a se vedea în acest sens Hotărârea din 4 aprilie 1995, Comisia/Italia, C-350/93, Rec., p. I-699, punctul 22, Hotărârea din 29 aprilie 2004, Germania/Comisia, C-277/00, Rec., p. I-3925, punctul 75).

121 Este important să se adauge că, întrucât piața relevantă este, prin natura sa, transfrontalieră, controlul ajutoarelor de stat acordate operatorilor de transport aerian are o importanță considerabilă.

122 În ceea ce privește încălcarea constatată în prezenta cauză, trebuie remarcat că ajutoarele pentru care pârâta nu a prezentat dovada restituirii nu constituie decât o

parte relativ redusă în raport cu suma totală care a făcut obiectul deciziei în litigiu și al Hotărârii Curții din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior.

4. Cu privire la capacitatea de plată a statului pârât

123 În ceea ce privește propunerea Comisiei de a înmulți cuantumul de bază cu un coeficient specific aplicabil Republicii Elene, Curtea s-a pronunțat în repetate rânduri în sensul că această metodă de calcul constituie un instrument adecvat pentru a reflecta capacitatea de plată a statului membru, menținând în același timp o diferențiere rezonabilă între diferitele state membre (a se vedea Hotărârea din 4 iulie 2000, Comisia/Grecia, citată anterior, punctul 88, Hotărârea Comisia/Spania, citată anterior, punctul 59, Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 109, și Hotărârea din 14 martie 2006, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 75).

5. Concluzie

124 Având în vedere cele de mai sus, Curtea consideră că impunerea unor penalități cu titlu cominatoriu în valoare de 16 000 de euro este adecvată.

6. Cu privire la data de la care penalitățile cu titlu cominatoriu produc efecte și cu privire la periodicitatea acestora

125 Având în vedere considerațiile de mai sus referitoare la lipsa de probe privind restituirea a două ajutoare, și anume o parte din taxa numită „spatosimo” și o parte din chiriile pentru aeroport (a se vedea punctele 94 și 102 din prezenta hotărâre), Curtea consideră adecvat să amâne cu o lună de la pronunțarea prezentei hotărâri data de la care produc

efecte penalitățile cu titlu cominatoriu în scopul de a permite statului pârât să demonstreze că a încetat încălcarea.

126 În ceea ce privește periodicitatea penalităților cu titlu cominatoriu, trebuie să i se impună pârâtei penalități cu titlu cominatoriu pe o bază zilnică.

127 Având în vedere toate aceste elemente, Republica Elenă trebuie obligată să achite Comisiei, în contul „Resurse proprii ale Comunității Europene", penalități cu titlu cominatoriu în valoare de 16 000 de euro pe zi de întârziere în aplicarea măsurilor necesare pentru a se conforma Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, penalități datorate după scurgerea termenului de o lună de la pronunțarea prezentei hotărâri și până la executarea Hotărârii din 12 mai 2005.

C — *Cu privire la aplicarea cumulativă a unei penalități cu titlu cominatoriu și a unei sume forfetare*

1. Argumentele părților

128 În opinia Comisiei, Curtea trebuie să impună, în speță, atât penalități cu titlu cominatoriu, cât și o sumă forfetară. Aceasta consideră că obligarea la plata unei sume forfetare este esențială, întrucât fiecare neexecutare prelungită a unei hotărâri a Curții aduce atingere principiului legalității și securității juridice, în special în materie de ajutoare de stat. În acest domeniu, executarea unei decizii a Comisiei și cu atât mai mult executarea unei hotărâri a Curții prin care se constată neexecutarea unei astfel de decizii sub formă de recuperare a unor ajutoare financiare acordate în mod nelegal ar trebui să fie imediată și efectivă.

129 În ceea ce privește anularea parțială de către Tribunal a deciziei în litigiu, Comisia observă că această împrejurare nu este de natură să afecteze stabilirea valorii sumei forfetare.

130 Comisia subliniază că suma propusă nu este excesivă. Astfel, s-ar fi scurs cel puțin doi ani de la pronunțarea Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, fără ca ajutoarele vizate să fi fost recuperate în mod efectiv. Chiar dacă Curtea trebuia să admită că restituirea sumelor respective a avut loc în perioada august-octombrie 2007, o recuperare a unor ajutoare care intervine la aproape cinci ani de la decizia inițială și la peste doi ani de la pronunțarea hotărârii Curții nu poate fi considerată în niciun caz conformă cu obligațiile care îi revin statului în cauză.

131 Potrivit explicațiilor Comisiei, aceasta nu s-a întemeiat pe diferitele categorii de ajutor sau pe sumele care trebuie recuperate pentru a stabili gravitatea încălcării, ci pe efectele negative ale acesteia față de operatorii economici și în funcție de importanța dispozițiilor din tratat referitoare la ajutoarele de stat. Faptul că, după mai mult de cinci ani de la adoptarea deciziei în litigiu, măsurile adoptate de Republica Elenă nu s-au finalizat încă printr-o recuperare a ajutoarelor care au fost acordate ar constitui o încălcare gravă a dreptului comunitar.

132 În orice caz, Comisia consideră că, și în cazul în care Curtea trebuia să se pronunțe în sensul că ajutoarele au fost rambursate, suma forfetară trebuie aplicată până la data la care are loc restituirea integrală a respectivelor sume.

133 În ceea ce privește valoarea sumei forfetare care trebuie aplicată, Comisia consideră că un calcul efectuat pe baza unei sume de 200 de euro pe zi este adaptat gravității neîndeplinirii obligațiilor și ia în considerare necesitatea de a da acestei sume un efect disuasiv. Dacă această sumă este înmulțită cu un coeficient de 12 privind gravitatea încălcării și cu coeficientul 4,38, care ia în considerare capacitatea financiară a statului în cauză, s-ar obține o sumă de 10 512 euro.

134 Republica Elenă apreciază că, în orice caz, aplicarea cumulată a sancțiunilor prevăzute la articolul 228 CE este disproporționată, în special în lumina faptului că sancțiunile în cauză urmăresc același obiectiv, și anume conformarea statului membru vizat și aplicarea efectivă a dreptului comunitar prin intermediul unei presiuni financiare pentru a înceta încălcarea în cauză. În consecință, măsurile ar trebui alese în mod separat, și nu cumulativ, fiind aplicată cea mai adecvată dintre cele două sancțiuni.

135 Republica Elenă susține de asemenea că punctul de plecare pentru a calcula sancțiunile prevăzute la articolul 228 CE trebuie considerat ca fiind data la care a expirat termenul stabilit în avizul motivat, și nu data la care a fost pronunțată hotărârea Curții prin care s-a constatat încălcarea.

136 Republica Elenă arată că executarea Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, a avut loc într-un timp rezonabil, și anume la doi ani de la pronunțarea acesteia și la un an de la expirarea termenului stabilit în avizul motivat. Ar mai trebui ținut cont și de dificultățile tehnice ale dosarului și de lipsa de colaborare a Comisiei în cadrul aplicării deciziei în litigiu.

137 Republica Elenă susține că stabilirea gravității încălcării prezintă o legătură directă cu ajutoarele care trebuie recuperate, întrucât de valoarea acestora din urmă depind consecințele încălcării legislației comunitare asupra intereselor publice și private. În mod vădit, cu cât valoarea ajutoarelor este mai mică, cu atât efectele asupra liberei concurențe în sectorul transporturilor aeriene sunt mai limitate. În consecință, în măsura în care Tribunalul s-a pronunțat în sensul că plata anumitor sume menționate în decizia în litigiu este conformă dreptului comunitar, gravitatea neîndeplinirii obligațiilor ar fi mai mică.

138 De asemenea, în opinia Republicii Elene, piața internă în domeniul avut în vedere nu poate fi afectată de Olympic Airlines, dat fiind că aceasta nu a succedat Olympic Airways. Astfel, această din urmă societate, care din anul 2003 nu ar mai desfășura

activități de zbor, nu ar mai fi prezentă decât în sectorul asistenței la sol, astfel încât nu ar exista o denaturare a concurenței în sectorul transporturilor aeriene.

139 În sfârșit, în cazul în care Curtea considera necesar să impună o sumă forfetară, Republica Elenă consideră că suma propusă de Comisie este disproporționată și trebuie redusă în mod corespunzător.

2. Aprecierea Curții

a) Cu privire la cumularea celor două sancțiuni

140 Trebuie amintit, cu titlu introductiv, că procedura prevăzută la articolul 228 alineatul (2) CE are ca obiectiv stimularea unui stat membru aflat în culpă să execute o hotărâre prin care se constată neîndeplinirea obligațiilor și, prin aceasta, să asigure aplicarea efectivă a dreptului comunitar, iar măsurile prevăzute de această dispoziție, și anume penalitățile cu titlu cominatoriu și suma forfetară, vizează, ambele, același obiectiv (a se vedea Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 80).

141 Curtea a considerat, așadar, la punctele 81 și 82 din hotărârea menționată, că aplicarea uneia sau a celeilalte dintre aceste măsuri depinde de aptitudinea fiecăreia de a atinge obiectivul urmărit în funcție de împrejurările din speță și că, în aceste condiții, nu este exclus să se recurgă la ambele tipuri de sancțiuni prevăzute.

142 În consecință, revine Curții competența ca, în fiecare cauză și în funcție de împrejurările speței cu care este sesizată, precum și de nivelul de persuasiune și de disuasiune pe care

îl consideră necesar, să adopte sancțiunile pecuniare corespunzătoare pentru a asigura executarea cât mai rapidă a hotărârii prin care s-a constatat anterior o neîndeplinire a obligațiilor și pentru a preveni repetarea unor încălcări similare ale dreptului comunitar (a se vedea Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 97, și Hotărârea din 9 decembrie 2008, Comisia/Franța, C-121/07, Rep., p. I-9159, punctul 59).

143 Prin urmare, Curtea este competentă, în exercitarea puterii sale de apreciere care îi este conferită în domeniul avut în vedere, să impună, cumulativ, penalități cu titlu cominatoriu și o sumă forfetară.

b) Cu privire la pertinența impunerii unei sume forfetare

144 Trebuie amintit că impunerea unei sume forfetare trebuie, în fiecare speță, să depindă de ansamblul elementelor pertinente care se raportează atât la caracteristicile neîndeplinirii constatate, cât și la atitudinea proprie a statului membru vizat de procedura inițiată în temeiul articolului 228 CE (a se vedea Hotărârea din 9 decembrie 2008, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 62). În această privință, dispoziția amintită învestește Curtea cu o largă putere de apreciere în scopul de a decide dacă trebuie sau nu trebuie impusă o astfel de sancțiune (a se vedea punctul 63 din hotărârea menționată).

145 În ceea ce privește prezenta cauză, Curtea consideră că ansamblul elementelor de fapt și de drept care circumscriu încălcarea constatată constituie un indiciu în sensul că prevenirea efectivă a repetării în viitor a unor încălcări similare ale dreptului comunitar este de natură să necesite adoptarea unei măsuri disuasive precum impunerea unei sume forfetare (a se vedea Hotărârea din 9 decembrie 2008, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 69).

c) Cu privire la valoarea sumei forfetare

146 În cazul în care decide să impună o sumă forfetară, Curtea trebuie, în exercitarea puterii sale de apreciere, să o stabilească astfel încât să fie, pe de o parte, adaptată împrejurărilor și, pe de altă parte, proporțională cu neîndeplinirea obligațiilor constatată, precum și cu capacitatea de plată a statului membru în cauză (a se vedea Hotărârea Comisia/Spania, citată anterior, punctul 41).

147 Printre factorii pertinenți în această privință se numără elemente cum ar fi durata în care persistă neîndeplinirea obligațiilor după pronunțarea hotărârii de constatare, precum și interesele publice și private în cauză (a se vedea Hotărârea din 12 iulie 2005, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 114, și Hotărârea din 9 decembrie 2008, Comisia/Franța, citată anterior, punctul 64).

148 Împrejurările care trebuie luate în considerare rezultă în special din considerentele menționate la punctele 117-122 din prezenta hotărâre, referitoare la durata și la gravitatea neîndeplinirii obligațiilor.

149 Pe baza acestor elemente, Curtea consideră că o justă apreciere a împrejurărilor speței permite stabilirea cuantumului sumei forfetare pe care Republica Elenă va fi obligată să o achite la 2 milioane de euro.

150 Republica Elenă trebuie, așadar, obligată să achite Comisiei, în contul „Resurse proprii ale Comunității Europene”, suma forfetară de 2 milioane de euro.

VII — Cu privire la cheltuielile de judecată

151 Potrivit articolului 69 alineatul (2) din Regulamentul de procedură, partea care cade în pretenții este obligată, la cerere, la plata cheltuielilor de judecată. Întrucât Comisia a solicitat obligarea Republicii Elene la plata cheltuielilor de judecată, iar neîndeplinirea obligațiilor a fost constatată, se impune obligarea acesteia la plata cheltuielilor de judecată.

Pentru aceste motive, Curtea (Marea Cameră) declară și hotărăște:

1) Prin neadoptarea, la data la care a expirat termenul acordat în avizul motivat, a tuturor măsurilor pe care le presupune executarea Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/Grecia (C-415/03), privind rambursarea ajutoarelor considerate ilegale și incompatibile cu piața comună, în conformitate cu articolul 3 din Decizia 2003/372/CE a Comisiei din 11 decembrie 2002 privind ajutorul de stat acordat de Grecia societății Olympic Airways, Republica Elenă nu și-a îndeplinit obligațiile care îi revin în temeiul acestei decizii și al articolului 228 alineatul (1) CE.

2) Obligă Republica Elenă să achite Comisiei Comunităților Europene, în contul „Resurse proprii ale Comunității Europene", penalități cu titlu cominatoriu în valoare de 16 000 de euro pe zi de întârziere în aplicarea măsurilor necesare pentru a se conforma Hotărârii din 12 mai 2005, Comisia/Grecia, citată anterior, penalități datorate după scurgerea termenului de o lună de la pronunțarea prezentei hotărâri și până la executarea Hotărârii din 12 mai 2005.

3) Obligă Republica Elenă să achite Comisiei Comunităților Europene, în contul „Resurse proprii ale Comunității Europene”, o sumă forfetară de 2 milioane de euro.

4) Obligă Republica Elenă la plata cheltuielilor de judecată.

Semnături